

Inhaltsverzeichnis

Vorwort	5*
Quellen und Literatur	15*
I. Quellen	15*
II. Literatur	16*
Abkürzungen	18*

Einleitung

I. Die Handschriften	19*
II. Zeit und Ort der Abfassung	21*
III. Authentizität und Titel des Werkes	24*
IV. Die Quellen der Tugendlehre	30*
V. Die Textüberlieferung der Tugendlehre	33*

Ouaestiones

Q. 1	De fide quoad ipsum habitum secundum se ut et innotescat eius definitio, primo quaeritur in qua parte animae sit primo, scilicet utrum in cognitiva vel affectiva	3
Q. 1.1	Ut autem pateat . . . , quaeritur quid in re et essentia sit iste habitus qui nos habiles facit, potentes et promptos ad consentiendum his quae non videntur	5
Q. 1.2	Inde patet aliud quod solet quaeri, scilicet an idem possit esse scitum et creditum	9
Q. 2	Consequenter de habitu fidei informis quaeritur an sit virtus . . .	11
Q. 3	Deinde quaeritur de eius origine, scilicet an sit naturalis an acquisita vel infusa	13
Q. 4	Consequenter quaeritur utrum habitus fidei sive informis sive formatae sit unus vel plures	16
Q. 5	De obiecto fidei primo quaeritur an sit complexum vel incomplexum	18

Q. 5.1	Ex his patet quid dicendum ad id quod solet quaeri, utrum verum fidei obiectum sit creatum vel increatum	21
Q. 6	Consequenter quaeritur: Quae est illa scriptura quae continet omnia ad salutem credenda?	22
Q. 6.1	Cum igitur in symbolis contineantur principalia et praecipue credenda . . . de illis aliquid dicendum. Et quia symbolum ex articulis construitur, primo de articulo ubi primo dicendum quid <sit> articulus et unde dicatur	24
Q. 6.2	Deinde quaeritur: Qui et quot sunt et ubi inventi et quomodo distincti?	26
Q. 6.3	Quaeritur tamen quid sit et unde dicatur	28
Q. 6.4	Item. Cum Symbolum Apostolorum sufficiat: Quare apponun- tur alia?	28
Q. 6.5	Et si debent esse alia: Quare sunt tantum tria?	28
Q. 6.6	Item. Quid est quod in Nicaeno Symbolo omittitur conceptio et descensus ad inferos?	28
Q. 6.7	Item. Quare in Symbolo Athanasii omittitur conceptio et uni- tas Ecclesiae?	28
Q. 7	Consequenter quaeritur de sufficientia fidei antiquorum ante Christi incarnationem utrum suffecerit eis credere articulos qui respiciunt deitatem tantum, vel non	32
Q. 8	Deinde si omnes antiqui tenebantur ad fidem Mediatoris, quaeri- tur quomodo	34
Q. 9	Deinde quaeritur de sufficientia fidei illorum qui incarnationem secuti sunt, an oporteat explicite omnes articulos credi ab omnibus	36
Q. 10	De spe primo quaeritur an sit virtus et an virtus theologica	37
Q. 11	Consequenter quaeritur in qua potentia animae sit spes primo	39
Q. 12	Sed tunc quaeritur utrum sit primo in concupiscibili vel in irascibi- bili	40
Q. 12.1	Quaeritur igitur quid sit spes secundum rem et essentiam ut appareat magis quod quaeritur	40
Q. 13	Nunc autem quaerendum de proprietate illa actus sperandi quam dicit Magister, scilicet quod est „certa exspectatio“	44

Q. 14	Consequenter quaeritur de obiecto spei	46
Q. 15	Consequenter quaeritur de ultima particula definitionis spei. Dicit enim quod provenit ex meritis	48
Q. 16	De caritate quaeritur an sit habitus distinctus ab aliis virtutibus, an sit unus generalis habitus omnium et non distinctus ab aliis . .	50
Q. 16.1	Quaeritur ergo quid sit caritas secundum rem ut possit sciri apertius quod quaesitum est	51
Q. 17	Sed restat quaerere utrum caritas sit unus habitus specificus vel plures	56
Q. 18	Dicto de his tribus virtutibus in se, quaeritur de comparatione earundem ad invicem, et primo de ordine	59
Q. 19	Consequenter quaeritur de aequalitate harum virtutum	62
Q. 20	Consequenter quaeritur de sufficientia istarum virtutum	65
Q. 21	Consequenter quaeritur de duratione et cessatione harum virtutum, et primo de caritate	66
Q. 22	Quaeritur tamen de illarum, scilicet fidei et spei, evacuatione, et primo de fide	69
Q. 23	Deinde licet satis iam determinatum sit de evacuatione spei una cum fide — quia responsio est utrimque communis et oppositiones communes pro maiori parte —, tamen quia sunt quaedam propriae oppositiones circa spem, quaeritur an debeat cessare et non esse in patria	78
Q. 24	Consequenter quia dicit Apostolus <i>Cor.</i> 13 quod „scientia destruetur“, quaeritur quomodo hoc erit	82
Q. 24.1	Quaeritur igitur . . . de qua scientia est intelligendum quod ipsa evacuabitur	83
Q. 24.2	Secundo, quomodo illa tolletur	83
Q. 24.3	Tertio, quae est differentia inter evacuationem illius et caritatis	83
Q. 25	Consequenter de cardinalibus virtutibus quaeritur, et primo an oporteat tales esse	87
Q. 26	Deinde quaeritur de origine earum, et primo an sint homini a se vel possint esse	89

Q. 26.1	Quaeritur ergo quomodo virtus ab operibus fiat	90
Q. 26.2	Item, cum omnis operatio . . ., quaeritur: Ad quid interius contemplatur anima assuefaciens se virtuosis operationibus? . . .	90
Q. 27	Habito ergo quod virtutes politicae possint per consuetudinem operandi acquiri et quomodo, quaeritur an possint et aliter obtineri, verbi gratia ex puro Dei dono	98
Q. 28	Consequenter quaeritur de subiecto harum virtutum, primo utrum sint in parte animae irrationali vel rationali, hoc est utrum sint in parte quae sensualis est vel quae rationalis	106
Q. 29	Deinde quaeritur utrum sint in ratione superiori vel inferiori . . .	111
Q. 29.1	Per hoc quod iam dictum est de cardinalibus, aestimo solvi posse de theologicis, si quaereretur utrum sint in superiori vel in inferiori ratione	112
Q. 30	Consequenter quaeritur utrum sint in aspectu rationalis potentiae vel in affectu. Et est haec quaestio specialiter pro prudentia, quia ceteras ponunt omnes in affectu	113
Q. 31	Consequenter quaeritur de numero harum virtutum	116
Q. 31.1	Consequenter quaeritur, cum Plotinus secundum recitationem Macrobiani distinguat quadruplicem virtutem, scilicet exemplarem, politicam, purgatoriam et purgati animi, quae sit harum differentia et quomodo tot sunt et quid sunt	122
Q. 32	Sed nun incidit quaestio de duratione harum virtutum	125
Q. 32.1	Ex his patent aliqua de quibus multae possent fieri quaestiones, scilicet quae sint propria obiecta harum virtutum, et hoc tam in via quam in patria, et quae sint propriae operationes earum utrobique	127
Q. 33	Consequenter quaeritur de his virtutibus utrum differant specie vel non	129
Q. 34	Consequenter quaeritur de ordine harum virtutum ad invicem . . .	133
Q. 35	Consequenter quaeritur de ordine harum virtutum ad theologicas . . .	135
Q. 36	De donis primo quaerendum de singulis secundum se. Et incipiendum a sapientia	138
Q. 36.1	Quaeritur igitur quae sit haec sapientia et quid	139

Q. 36.2	Item, quomodo se habet ad caritatem et theosebiam	139
Q. 36.3	Item, in qua potentia animae sit primo et quid actus eius proprius et obiectum proprium	139
Q. 37	Consequenter quaeritur de dono intellectus	142
Q. 38	Deinde quaeritur de obiecto huius doni	143
Q. 38.1	Quaeritur igitur quis sit intellectus . . . et quid sit	144
Q. 38.2	Item, an sit unum obiectum eius primum an plura	144
Q. 38.3	Item, quae sit actio respectu illius obiecti	144
Q. 38.4	Item, quomodo se habeat intellectus ad sapientiam et scientiam et fidem	144
Q. 39	Sed iam quaeritur si simul cum Creatore respiciat creaturas spirituales, quare non etiam corporales	149
Q. 40	Consequenter quaeritur de dono fortitudinis quomodo se habeat ad fortitudinem virtutem cardinalem	151
Q. 41	Consequenter quaeritur de dono consilii quod est adminiculans fortitudini, et primo an sit donum Spiritus Sancti	156
Q. 42	Consequenter quaeritur in qua potentia animae sit consilium, scilicet an in aspectu vel in affectu	158
Q. 42.1	Sed nunc quaeritur de consilio practico an sit ipsa fortitudo an sit donum separatum a fortitudine	160
Q. 42.2	Secundo, si manet adhuc donum distinctum ab illa, quare non similiter distinguitur de intellectu	160
Q. 42.3	Tertio, quid sit donum consilii	160
Q. 43	Consequenter quaeritur de propria actione consilii	164
Q. 44	Consequenter quaeritur de differentia consilii ad prudentiam	166
Q. 45	Consequenter quaeritur de pietate, et primo respectu cuius vel quorum dicitur	168
Q. 45.1	Cum igitur tot modis dicatur pietas, quaeritur quo istorum modorum dicatur donum	169
Q. 46	Consequenter quaeritur de dono scientiae, et primo ut distinguantur donorum limites	173

Q. 47	Consequenter quaeritur utrum scientia pertineat ad aspectum vel ad affectum	178
Q. 47.1	Quaeritur igitur quid sit habitus iste qui dicitur scientia proprie	179
Q. 47.2	Item. De propria eius actione quaeritur quae sit	179
Q. 47.3	Sed tunc quaeres quomodo dirigere circa bona operabilia ut in operatione existentia sit scientiae practicae	180
Q. 48	Deinde quaeritur de proprio obiecto scientiae	182
Q. 48.1	Tandem quaeritur: Quomodo se habet scientia ad prudentiam .	183
Q. 49	De timore servili quaeritur an sit donum Spiritus Sancti	184
Q. 49.1	Quaeritur igitur, si iste timor est donum Dei, an sit tantum intuitu poenarum aeternarum an etiam intuitu temporalium . .	184
Q. 49.2	Item. Si intuitu utrarumque, an intuitu poenarum ab humano iudicio inflictarum sicut intuitu poenarum divino iudicio inflictarum	184
Q. 49.3	Tertio quaeritur cum peccator . . . collatorum, an sicut timor intuitu poenarum est donum, sic amor intuitu bonorum temporalium sit donum. Et si sic, ad quod donum reducitur? . .	184
Q. 50	Quia vero iam suppositum est in responsione primae rationis quod timor servilis donum sit Spiritus Sancti nec tamen compossibile caritati, quaeritur an ita sit	188
Q. 51	Consequenter quaeritur utrum usus huius timoris sit bonus vel malus	191
Q. 51.1	Quaeritur igitur quid in dono timoris servilis sit a Deo et bonum et a quo deformatur illud bonum ut sit servile et quomodo	191
Q. 52	Consequenter quaeritur de timore servili per comparisonem ad castum quomodo differant, scilicet utrum specie vel non . . .	196
Q. 53	Consequenter quaeritur de differentiis casti timoris, scilicet initiali et filiali, utrum differant specie vel secundum status diversos eiusdem speciei	198
Q. 53.1	Quaeritur igitur quid sit timor castus quoad habitum et quae propria actio sua et quod proprium obiectum et quomodo distinguatur per dictas differentias, scilicet initialem et filialem .	198

Q. 54	Consequenter videndum de utroque usu casti timoris, et primo de usu initiali de quo dictum est quod evacuatur cum perficitur caritas	202
Q. 54.1	Quaeritur simul cum hoc an ad tantam perfectionem possit pervenire caritas in hac vita ut homo se ipsum non diligat nisi propter iustitiam	202
Q. 54.2	Sed modo emergit dubitatio de quodam in hac determinatione supposito	205
Q. 55	Consequenter quaeritur de usu timoris casti principali qui est in praecepto	209
Q. 56	Consequenter quaeritur de duratione timoris casti, an scilicet manebit in patria	212
Q. 56.1	Ex his nacta occasione quaeritur communiter de donis si permanebunt in patria vel non	213
Q. 57	Consequenter quaeritur de comparatione donorum ad invicem aliquid, et primo de sufficientia et numero	220
Q. 57.1	Consequenter quaeritur de ordine donorum	224
Q. 57.2	Simul quaeritur: Quae est ratio combinationis in donis potius quam in virtutibus?	224
Q. 58	Consequenter quaeritur de comparatione donorum ad virtutes, an scilicet sint virtutes necne	227
Q. 58.1	Quaeritur igitur quomodo se se habeant ad invicem	230
Q. 58.2	Modo ut verisimilior sit nuper dicta sententia . . . Videtur enim quod virtutes sint materiales et praeiacentes ad dona . . .	238
Q. 59	Quaeritur de virtutibus gratuitis secundum quod tales sunt an connexae sunt	244
Q. 60	Deinde licet superius dictum sit de aequalitate virtutum theologiarum, modo tangatur nihilominus de aequalitate virtutum gratificantium generaliter secundum quod huiusmodi	248
Q. 60.1	Iuxta hoc quaeritur: Si sunt aequales, . . ., quare magis est haec aequalitas attendenda in una persona quam in diversis? . . .	249
Q. 61	Deinde quaeritur de connexionione cardinalium sive consuetudinalium virtutum secundum quod tales sunt, praeter caritatem, hoc est prout a philosophis traduntur	255

Q. 61.1	De istarum virtutum aequalitate	261
Q. 62	Deinde quaeritur de donis an sint connexa	263
Q. 62.1	Sed quaeritur . . . quomodo possit dici quod omnis qui est in caritate, habeat donum intellectus, consilii et scientiae . . .	264
Q. 62.2	De donorum aequalitate	265
Q. 63	Deinde quia in praecedentibus saepissime suppositum est caritatem esse formam virtutum omnium, quaeritur quomodo hoc esse possit	266
Q. 64	Consequenter quaeritur an sit in peccatis habitualibus connexio sicut in virtutibus	271
	Verzeichnis der Autorennamen	276
	Verzeichnis der Bibelstellen	278